

FORUM

Bogusław Czechowicz*

Opava

Jerozolimskie asocjacje zamków Europy Środkowej. Wprowadzenie

11 kwietnia 2025 r. pod auspicjami Akademickiego Centrum Badań Środkowoeuropejskich i Niemcoznawczych Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie odbyło się pierwsze z zaplanowanych dorocznych kwietniowych sympozjów poświęconych historii i kulturze Europy Środkowej w dobie przedindustrialnej. Jego tytuł: *Jerozolimskie asocjacje zamków Europy Środkowej / Jerusalemer Assoziationen von mitteleuropäischen Burgen / Jerusalem Associations of Central European Castles*, wskazywał na jedną z wielu nici, jakie wiążą przeszłość naszej części Starego Kontynentu z jego kulturowymi korzeniami – z Jerozolimą. Nicią tą są zamki, choć naturalnie wskazać by można wiele innych powiązań, dotyczących sfery religijności, polityki, wojskowości, ogólnie pojętej sztuki czy historii historiografii albo jeszcze szerzej – literatury, nie zapominając też o muzyce. Przyjęto jednak pewne ograniczenie, tak by obrady i ich plon cechowała tematyczna zwartość.

Europejski zamek, tak jak wiele komponentów europejskiej kultury doby średniowiecza, tkwi swymi korzeniami także, a może nawet przede wszystkim, w Ziemi Świętej. Gdy po ustaniu krucjatowej euforii (czy wręcz wojennego fanatyzmu) w XIII w., Europa przechodziła do defensywy wobec imperium tureckiego, jerozolimskie odniesienia pozostały trwałym śladem wiążącym zamki, a wraz z nimi sferę ideologii politycznej i religijności ze źródłami wiary. Miały też swój udział w legitymizowaniu władzy. Nawiązania do Świątyni Salomona, Wieży Dawida, Złotej Bramy czy Anastasis pozostały składnikiem wielu siedzib także w dobie nowożytnej, takich jak Escorial czy zamki angielskie XVI i XVII w. Obecne były także w Europie Środkowej; wytropiono je mniej lub bardziej hipotetycznie w zamkach Budy, Pragi, Krakowa, Wrocławia i – co poniekąd oczywiste – Malborka. Ich lista stale się wydłuża (np. Błat-

* Slezská univerzita v Opavě; e-mail: bohous@interia.pl; 0000-0002-6454-8388.

na, Budziszyn, Cieszyn, Legnica, Siedlisko), a wiele takich odniesień skrywa się zapewne jako najgłębsza warstwa różnych historyzmów. Okazuje się przy tym, że interpretacja stołecznych rezydencji o znaczeniu państwowotwórczym lub siedzib wybitnych osobowości o dużej sile oddziaływania może prowadzić do przewartościowań w sferze badań nad ideologią polityczną.

Jednodniowe spotkanie naukowe w Krakowie miało na celu z jednej strony zbilansowanie dotychczasowych dokonań w rzeczonej sferze, z drugiej – zastanowienie się nad perspektywami dalszych badań w tym zakresie; zakresie, który tylko pozornie może wydawać się wąski. Sympozjum wyrastało z przekonania, że zagadnienie to ma duży naukowy potencjał także w obszarze epistemologicznym, skłaniając do wychodzenia poza wyeksploatowane paradygmaty analiz formalnych, stylowych czy ikonograficznych.

Obszar naszej refleksji zawężony został do Europy Środkowej, także w przekonaniu, że jej niektóre dokonania w zakresie architektury zamkowej stanowią jedne z najwybitniejszych, na jakie na kontynencie się zdobyto. Spotkanie miało też na celu konfrontację doświadczeń przedstawicieli trzech dyscyplin naukowych na co dzień podejmujących badania kastelologiczne: historii, archeologii i historii sztuki. Uczestniczyli w nim przedstawiciele wszystkich tych trzech nauk z Polski, Republiki Czeskiej, Słowacji i Litwy (poniekąd z Białorusi), prezentując w sumie 12 wystąpień. Pilotujący zawartość niniejszego forum artykuł Bogusława Czechowicza ukazał się w jednym z poprzednich numerów „Res Gestae”¹. Natomiast referat Barbary Bielaszki-Podgórny *Wątki jerozolimskie w „Rocznikach” Jana Długosza* skierowany zostanie do innego czasopisma. Przy tej okazji niech mi wolno będzie podziękować Pani dr Barbarze Bielaszce-Podgórny za Jej zaangażowanie w organizację sympozjum.

Plon naukowego spotkania może wydać się skromny (nie uwzględnia dwóch dalszych referatów), ale dyskusje były długie i – jak można sądzić – inspirujące. Pełniejsza ocena stanie się wszakże możliwa z każdym upływającym rokiem, kiedy będzie widać, jak licznie publikowane tu prace zagoszczą w przypisach i bibliografiach kolejnych opracowań. Nauka jest bowiem zawsze inwestycją w przyszłość, swoistym podaniem ręki tym, którzy przyjdą po nas.

Bibliografia

- Czechowicz Bogusław, „*Arces biblicae*” – *środkowoeuropejskie zamki nowych Dawidów i Salomonów. Szansa dla kastelologii?*, „Średniowiecze Polskie i Powszechne” 2025, t. 17, s. 137–165.
- Czechowicz Bogusław, „*Castra biblica*” – *nowi Dawidowie i Salomonowie oraz ich środkowoeuropejskie zamki. Niedoceniony paradygmat kastelologii?*, „Res Gestae. Czasopismo historyczne” 2025, t. 21, s. 33–51.

¹ B. Czechowicz, „*Castra biblica*” – *nowi Dawidowie i Salomonowie oraz ich środkowoeuropejskie zamki. Niedoceniony paradygmat kastelologii?*, „Res Gestae. Czasopismo historyczne” 2025, t. 21, s. 33–51; jego kontynuację stanowi opracowanie: idem, „*Arces biblicae*” – *środkowoeuropejskie zamki nowych Dawidów i Salomonów. Szansa dla kastelologii?*, „Średniowiecze Polskie i Powszechne” 2025, t. 17, s. 137–165.